

İşletmelerin Finansal Tabloları Kullanım Amacı ve Düzeyini Belirlemeye Yönelik Muhasebe Meslek Mensuplarının Tutumları Üzerine Bir Araştırma

Mehmet Gençtürk*

Özet: Bu çalışmada işletmelerin finansal tabloları kullanma amaçlarını ve kullanma düzeylerini belirlemek için, bu raporları işletmeler adına hazırlayan muhasebe meslek mensuplarına anket çalışması uygulanmıştır. Anket sonuçlarına göre gelir tablosu ve vergi ile ilgili olan hesapların kullanılma düzeylerinin diğerlerine göre yüksek olduğu, finansal tabloların da vergi amacına dönük olarak kullanıldığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Finansal tablolar, finansal tabloları kullanım amacı, finansal tabloları kullanım düzeyi, kayıt dışı ekonomi

1. Giriş

3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'na göre, muhasebe meslek mensupları; gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin; genel kabul görmüş muhasebe prensipleri ve ilgili mevzuat hükümleri gereğince, defterlerini tutmak, bilanço, kar-zarar tablosu ve beyannameleri ile diğer belgelerini düzenlemek, yazılı görüş vermek, rapor ve benzerlerini düzenlemekle de görevlidirler.¹

Bu çalışmada, ülkemizde faaliyet gösteren işletmelerin muhasebe sistemini “gerçek amacına dönük olarak mı?” yoksa “vergi amacına dönük olarak mı?” oluşturdukları ve finansal tabloları kullanım amaçlarının ne olduğunu belirlemek için, bu finansal tabloları hazırlayan muhasebe meslek mensupları üzerinde anket çalışması düzenlenmiş ve SPSS 10.0 programında analiz edilerek elde edilen sonuçlar açıklanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde konu ile ilgili kısa bir açıklama yapılmış, ikinci bölümünde, muhasebenin amacı ve finansal raporlar hakkında açıklamalar yapılarak; finansal

*Yrd.Doç. Dr. Mehmet Gençtürk, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Ağlasun MYO öğretim üyesidir.

¹ 3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, 13/06/1989 tarih ve 20194 sayılı Resmi Gazete.

İşletmelerin Finansal Tabloları Kullanım Amacı ve Düzeyini Belirlemeye...57

rapor kullanıcıları, kullanım amaçları ve raporların objektifliği ile ilgili olarak bu alanda yapılan çalışmalar açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise araştırmanın amacı, kullanılan yöntem ve geliştirilen hipotezler açıklanarak elde edilen bulgular dördüncü bölümde açıklanmaya çalışılmıştır.

2. Muhasebenin Amacı, Finansal Raporlar Ve Kullanıcıları

Bu bölümde; muhasebenin amacı, muhasebenin kullanıcılara sağladığı yararlar ve muhasebe tarafından hazırlanan finansal bilgilerin gerçeğe uygun olmamasının nedenleri ve sonuçları ile bu alanda yapılmış olan çalışma ve eserler özetlenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1. Muhasebenin Amacı

Muhasebe, işletme kaynaklarının oluşumu, bu kaynakların kullanılma biçimi, işletme faaliyetleri sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış veya azalışlar ve işletmenin finansal yönden durumunu açıklayan bilgileri sunan ve bunları ilgili kişi ve kuruluşlara ileten sistemdir (Sevilengül, 2001:9). Kaydetme, sınıflandırma, özetleme ve raporlama muhasebenin birinci işlevi, analiz ve yorumlama ise muhasebenin ikinci işlevi olarak belirtilmiştir (Cemalcılar, 2006:9).

Kaydetme işlevi gereğince, muhasebe işletmede para ile ifade edilen ve belgeli olan her olayı kaydettiği için işletmelerin mali kara kutusu olarak da tanımlanabilir. Çünkü belgelere dayanan ve para ile ifade edilebilen her olay muhasebenin kayıt alanı içerisindedir.

Muhasebe bilgisi işletmelere birçok açıdan yarar sağlamaktadır. Muhasebenin işletmelere sağladığı yararları;

- İşletmenin sahip olduğu kıymetlerin tespitini sağlamak,
- İşletmede meydana gelen dönem içi faaliyetlerle dönem sonunda ulaşılan sonuçların anlaşılmasını kolaylaştırmak,
- İşletme içi ve dışı ile olan hesapsal ilişkilerini hesaplar üzerinde izlenmesini sağlamak (Haftacı, 2007:1),
- Üçüncü şahıslarla işletme arasında meydana gelen hukuki anlaşmazlıklarda delil teşkil etmek (Güçlü ve diğerleri, 2006:16) ,
- İşletmede çalışan personel ve görevlilerin suiistimallerine karşı işletmeyi korumak,

-İşletme sahibinin vergi karşısındaki durumunu hesap üzerinden kontrol edip incelenmesini sağlamak olarak maddelendirilebilir (Sevilengül, 2007:17).

Muhasebenin amacı, işletme için mali sonuçlar doğuran olay ve işlemlere bağlı verileri düzenli bir biçimde miktar ve tutar olarak toplamak ve bu verileri kullanıcıların amaç ve gereksinimlerini dikkate alarak sınıflandırıp keşfetmek ve ulaştığı sonuçları kullanıcılara anlamlı rapor halinde sunmaktır (Akdoğan, 2004:23-24).

Ancak, bazı işletmeler gerek vergi oranlarının yüksekliği gerek kurumsallaşma sorunları vb. nedenlerle muhasebeyi sadece vergi amaçlı olarak kullanabilmektedirler. Muhasebenin vergi amaçlı olarak kullanılması, vergilerin ödeme gücü dikkate alınmadan belirlenmesi, geleceğe yönelik belirsizliklere karşı teminat olabilecek sosyal altyapının tam olarak kurulamamış olması, bireylerin faaliyetlerini kayıt dışı tutarak elde ettikleri kazanç ile daha üst sınıfa geçme imkanı elde etmelerine de bağlı olmaktadır (Çiloğlu, 1998:71-72). Ayrıca işletmeler, ticari varlıklarını korumak, enflasyon gibi nedenlerle vergi ödememek için de kayıt dışına çıkmak istemektedirler (Kayıt Dışı Ekonomi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2001:39).

Kayıt dışı ekonomi ise, “ya hiç belgeye bağlanmayarak ya da içeriği gerçeği yansıtmayan belgelerle, gerçekleştirilen ekonomik olayın (alım-satım), devletten ve işletme ile ilgili öteki kişilerden (ortaklardan, alacaklılardan, kazanca katılan işçilerden vb) tamamen ya da kısmen gizlenerek, kayıtlı (resmi) ekonominin dışına taşmasıdır (Altuğ, 1999:257). Yarı kayıtlı ekonomi ise, faaliyetleri yasal olarak kayıtlı olan ve elde ettikleri gelirlerin büyük bir kısmı kayıt dışında kalan kişilerin faaliyetleridir (Sarılı, 2002:33).

Diğer yandan, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ)’lerin finansman sağlama imkanlarının yetersiz oluşu, risk sermayesi yatırım ortaklığı, KOBİ borsaları gibi kurumların henüz tam anlamıyla yerleşmemiş olması, bu işletmeleri, aynı zamanda bir oto-finance aracı olan daha az vergi ödeme yoluyla faaliyetlerini finanse etmeye itmektedir (Işık ve Acar, 2003:120).

Açıklanan nedenlerden dolayı, ülkemizde işletmelerin muhasebeyi sadece vergi amacına dönük olarak kullanmak istemeleri, Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavir gibi meslek mensuplarının, eksiksiz bilgi ve belgeye dayanan muhasebe hizmeti vermelerini de engelleyebilmektedir.

İşletmelerin sadece vergi amacına dönük olarak verdikleri bilgi ve belgeler, meslek mensuplarının muhasebe hizmetini, işletmelerce verilen bu kısıtlı bilgi ve belgelere göre yapmalarına neden olmaktadır (Usul ve Ateş Aslantaş, 2007:101-102). Bu alanda yapılan çalışmalar, muhasebe meslek mensuplarının, işletmelerin yetersiz ve eksik belge

İşletmelerin Finansal Tabloları Kullanım Amacı ve Düzeyini Belirlemeye...59

vermesi nedeniyle, mali yapılarının gerçeğinden farklı olarak kaydedildiğini düşündüklerini göstermektedir (Çukacı, 2006:105). Bu durum muhasebe tarafından ulaşılan sonuçların tüm kullanıcılara anlamlı bir bilgi olarak raporlanması amacının da ne oranda gerçekleştirilebildiği sorusunu ortaya çıkarmaktadır.

2.2. Finansal Raporlar ve Kullanıcıları

İşletmenin para ile ifade edilebilen ve muhasebe tarafından kaydedilen, sınıflandırılan, özetlenen bilgilerin kullanıcılara sunulması muhasebenin ürettiği finansal raporlar yoluyla gerçekleşmektedir. Muhasebe bölümü ve bu bölüm tarafından hazırlanan finansal raporlar; işletme sahip veya yöneticilerinin uyguladıkları kararlar sonucunda işletmenin varlıkları ve kaynakları üzerinde ortaya çıkan değişimleri izlemelerine ve görmelerine yardımcı olur (Yükçü, 2004:3). Çünkü finansal raporların da temel amacı işletmeyle ilgili taraflara faydalı ve güvenilir bilgiler sağlamaktır. Finansal raporlar işletmeler ile finansal piyasalar arasında bir köprü vazifesi gördüğü için, sağlıklı bir finansal piyasanın oluşması, sunulan bilgilerin şeffaf, güvenilir ve karşılaştırılabilir bir bilgi olması halinde mümkün olacaktır (Okay Örerler, 2005:6).

Muhasebe raporları uzun bir süreç sonunda işletmenin geldiği noktayı sınıflandırılmış ve özetlenmiş bilgiler olarak kullanıcılara sunar. Muhasebe raporları işletme faaliyetleri hakkında anlaşılabilir bilgiler verir ve muhasebe bilgilerini ortaya çıkararak kullanıcılara bu bilgileri öğrenme fırsatı sağlar. Fakat bu bilgiler geçmiş faaliyetler ile ilgili bilgilerdir. Raporlanan bilgiler sadece geçmiş faaliyetler ve ana hesapların kalanları ile oluşturulduğu için işletme faaliyetlerinin de tam olarak anlaşılmasını sağlayamazlar (Kısakürek, 2005:109). Geleceğe yönelik öngörüler ise geçmiş verilerin çeşitli yöntemler kullanılarak ortaya çıkardığı verilere göre gerçekleştirilebilir.

Muhasebe raporlarının hazırlanması bir makinenin yerine getirebileceği mekanik bir görev değildir. Muhasebe; tıp, hukuk, eczacılık ve benzeri uzmanlık gerektiren meslekler gibi kendine has belirli özellikleri olan, kendine özgü mesleki kararlar vererek pek çok problemi çözebilme yeteneğine sahip uygulayıcılara ihtiyaç duymaktadır. Fakat bu mesleki kararlar her zaman hata yapma veya hatalı olma riski içermektedir. Kararlardaki hataların bazıları, karar verenin dikkatsizliğinden veya tecrübesizliğinden, bazıları da gelecekte olması beklenen olayların önceden tahmin edildiği gibi gerçekleşmemesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, muhasebecilik mesleğini yerine getirenlerin de çok önemli niteliklere sahip olması gerekmektedir (Şaban ve Atalay, 2005:52).

Muhasebenin ürettiği bilgiler; işletme sahipleri, sendikalar, yatırımcılar, kredi kuruluşları, işletmeye tedarik sağlayan firmalar, müşteriler, devlet ve kamuoyu tarafından kullanılır. Başarılı bir işletme, ancak, muhasebe tarafından üretilen bilgileri kullanarak planlama ve işletme eylemlerini kontrol etme imkanı sağlayabilir.

İşletmelerin üst yönetimleri, işletmenin politika ve stratejilerini belirlerken finansal tablolar, bütçeler ile yatırım projeleri gibi muhasebe tarafından üretilen finansal bilgileri çok sık kullanmaktadırlar (Yılmaz, 1999). Günümüzde işletme paydaşlarının bilgilendirme ihtiyaçları son derece artmış ve sadece finansal raporlara dayalı bilgilendirme de yetersiz hale gelmiştir. Paydaşlar finansal raporlar ve dipnotlarda yer alan bilgiler dışında işletmenin işleyişi ile ilgili sosyal ekonomik ve çevresel gibi başka raporlar da talep etmektedirler (Aslanertik, 2007:83). Muhasebe tarafından sunulan finansal raporlar, sadece kullanıcılar için değil, işletmenin piyasa fiyatının oluşması, şirket hakkındaki bilgilerin kamuya açıklanması gibi işlevleri ile de ekonomiye katkı sağlamaktadır (Bushman ve Smith, 2001:237).

Belirtilen nedenlerle, işletme hakkında kullanıcılara bilgi sunan ve bunu raporlar ile yapan muhasebenin önemi günümüzde daha da artmış ve raporlama standartları da bu öneme göre değişim göstermiştir.

Özellikle Basel-II ile birlikte kredi kullanan firmaların da derecelendirmesi yapılacağı için, işletmelerin;

- Kurumsallaşmayı sağlamaları,
- Uluslararası standartlara uygun muhasebe sistemlerini oluşturmaları,
- Uluslararası standartlara uygun finansal raporları sağlamaları,
- Doğru kayıt düzeni ve şeffaflık sağlamaları,
- Finansal raporlarını uluslararası bağımsız denetimden geçirmeleri gerekecektir (Uyar ve Aygören, 2006:75-77).

Muhasebe tarafından üretilen finansal bilgilerin gerçeğe uygun olarak değil de işletmelerin menfaatlerine uygun olarak sunulması, açıklanması gereken bilgilerin açıklanmaması veya farklı olarak açıklanması finansal bilgi manipülasyonuna neden olmaktadır. Finansal bilgi manipülasyonu ise şirketlerin *gerçek* finansal durumlarının ve faaliyet sonuçlarının finansal bilgi kullanıcılarına yansıtılmamasına neden olmaktadır. Gerçeği yansıtmayan ve eksik bilgi içeren finansal raporlar, yatırımcılar ile piyasa oyuncularının zarar görmesine neden olmakta ve dolayısıyla da finansal sisteme olan güveni sarsmaktadır (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2007). Finansal bilgi manipülasyonu; muhasebe

İşletmelerin Finansal Tabloları Kullanım Amacı ve Düzeyini Belirlemeye...61

verilerinin oluşturulması, stok değerlendirme yöntemlerinin seçiminde ve muhasebe standartlarının yorumlanması aşamasında ortaya çıkmaktadır. (Healy ve Wahlen, 1998:7).

Muhasebenin ürettiği bilgilerden yararlanabilmek için üretilen bilgi ve raporların; ilgililik, anlaşılabilirlik, güvenilirlik, tam olma, kıyaslanabilirlik ve zamanlılık özelliklerine sahip olması gerekir (Smith, 1996:11).

3. Araştırmanın Amacı, Yöntem Ve Hipotezleri

Bu bölümde araştırmanın amacı, araştırmada kullanılan yöntem ve hipotezler ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1. Araştırmanın Amacı

Kayıt dışı ekonomi veya yarı kayıtlı ekonomi, kurumsallaşamama, yaşanan finansal krizler, vergi oranlarının yüksekliği vb nedenlerle objektif olmayan bilgiye dayanan raporlar, işletmeleri daha çok vergi amaçlı hazırlamaya yönlendirmekte ve bilanço ile gelir tablosu içerisinde yer alan hesaplardan vergi ile ilgili olanlar dışındaki veri ve bilgileri çok fazla kullanmamalarına neden olmaktadır.

Buna bağlı olarak bu araştırmanın amacı, işletmeler tarafından gönderilen bilgi ve belgelere bağlı olarak, meslek mensupları tarafından hazırlanan finansal tabloların, (bilanço, gelir tablosu, satılan malın maliyeti tablosu, kar dağıtım tablosu, öz sermaye değişim tablosu, nakit akım tablosu ve fon akım tablosu) işletmeler tarafından hangi sıklıkta kullanıldığını, kullanım düzeyini ve kullanım amacını belirlemektir. Ayrıca, finansal tabloların sadece vergi amacına yönelik olarak mı? Kullanıldığını belirlemek için bilanço ile gelir tablosu içerisinde yer alan hesapların detaylı olarak kullanım sıklığını, kullanım düzeyini ve hangi hesapların diğerlerine göre daha fazla kullanıldığını belirlemek amaçlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın amacını gerçekleştirebilmek için bu raporları hazırlayan Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerle yüz yüze anket yöntemi uygulanmıştır.

62 Mehmet Gençtürk

Meslek mensuplarının ünvanları, işletmelerin hukuki durumları, meslek mensuplarının tuttukları defter sayıları ve defter çeşitleri ile ilgili sorular anketin birinci bölümünde yer almıştır.

Bilanço, gelir tablosu, satılan malın maliyeti tablosu, kar dağıtım tablosu, nakit akım tablosu, fon akım tablosu, öz sermaye değişim tablosu kullanım düzeyleri ile ilgili sorular anketin ikinci bölümünde yer almış ve kullanım düzeyini belirlemek için 7 hipotez geliştirilmiş ve test edilmiştir.

Bilanço ile gelir tablosunun sadece vergi amacına dönük olarak mı? Kullanıldığını ölçmek, bu tablolarda yer alan hesapların hangilerinin diğerlerine göre daha fazla kullanıldığını belirlemek ve hesapların tek tek kullanım düzeyini ortaya çıkarmak için oluşturulan sorular anketin üçüncü bölümünde yer almıştır.

Üçüncü bölümde bilançoda yer alan hesaplar, sadece hesap grupları olarak (10 hazır değerler, 11 Menkul Kıymetler, 12 Ticari Alacaklar vb) değil, tüm hesaplar (örneğin; 10 Hazır Değerler ile birlikte 100 Kasa Hesabı, 101 Alınan Çekler Hesabı, 102 Bankalar Hesabı vb) olarak tek tek yer almış ve her biri için dörtlü likert ölçeğine göre cevap vermeleri istenmiştir. Gelir tablosu hesapları ise ankette sadece hesap grupları itibarıyla yer almış ve aynı şekilde dörtlü likert ölçeğine göre cevap vermeleri istenmiştir.

Anket, Isparta ve Burdur illerinde kendisine ait büroda faaliyet gösteren Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ile Serbest Muhasebecilerin % 51'ine uygulanmış ve işletmeler tarafından hangi finansal tabloların, hangi amaçla ve hangi sıklıkta kullanıldığı, ayrıca, bilanço ve gelir tablosu içerisindeki hesapların hangi sıklıkta kullanıldığı yine 4'lü likert ölçeği kullanılarak SPSS 10.0 istatistik programı yardımıyla test edilmiştir.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri

Bilanço, gelir tablosu, satılan malın maliyeti tablosu, kar dağıtım tablosu, öz sermaye değişim tablosu, nakit akım tablosu ve fon akım tablosunun kullanım düzeylerini belirlemek için yedi tane hipotez geliştirilmiş ve SPSS programı kullanılarak test edilmiştir. SPSS programında test edilen hipotezler aşağıda belirtilmiştir.

H1: Mükelleflerin bilanço kullanım düzeyi düşüktür.

H2: Mükelleflerin gelir tablosu kullanım düzeyi düşüktür.

H3: Mükelleflerin satılan malın maliyeti tablosu kullanım düzeyi düşüktür.

H4: Mükelleflerin kar dağıtım tablosu kullanım düzeyi düşüktür.

H5: Mükelleflerin öz sermaye değişim tablosu kullanım düzeyi düşüktür.

H6: Mükelleflerin nakit akım tablosu kullanım düzeyi düşüktür.

H7: Mükelleflerin fon akım tablosu kullanım düzeyi düşüktür.

4. Araştırmanın Sonuçları

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular genel sonuçlar ve finansal tabloların kullanım sıklığı ile ilgili sonuçlar olarak iki başlık halinde açıklanmaya çalışılmıştır. Anket uygulanan meslek mensuplarının ünvanlarına göre ayrımı, tuttıkları defter sayısı, mükelleflerinin hukuki yapıları genel sonuçlar içerisinde açıklanmıştır.

Mükelleflerin finansal tabloları kullanma düzeyleri, finansal tablolardan bilanço ve gelir tablosu içerisindeki hesapları kullanma düzeyleri ile ilgili sonuçlar ise finansal raporların kullanım düzeyi ile ilgili sonuçlar içerisinde açıklanmıştır.

4.1. Genel Sonuçlar

Anket, Isparta ve Burdur illerinde faaliyet gösteren 337 meslek mensubunun 104'ü (31 Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ile 73 Serbest Muhasebeci) üzerinde uygulanmıştır².

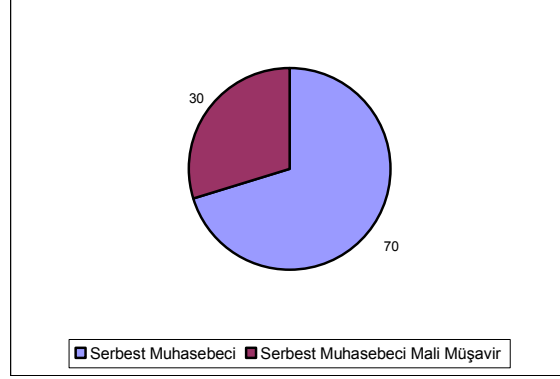
Isparta ilinde faaliyet gösteren 233 meslek mensubunun 134'ü kendi özel bürosunda 99'u ise bir işletmeye bağımlı olarak çalışmaktadır. Burdur ilinde faaliyet gösteren 104 meslek mensubunun ise sadece 60'ı (37 Serbest Muhasebeci Mali Müşavirin 20'si aktif, 67 Serbest Muhasebecinin ise 40'ı) aktif olarak faaliyetini sürdürmektedir.

Anket sonuçlarına göre meslek mensuplarının ünvanları, tuttıkları defter sayıları, mükelleflerinin hukuki durumları aşağıdaki şekillerde açıklanmaya çalışılmıştır.

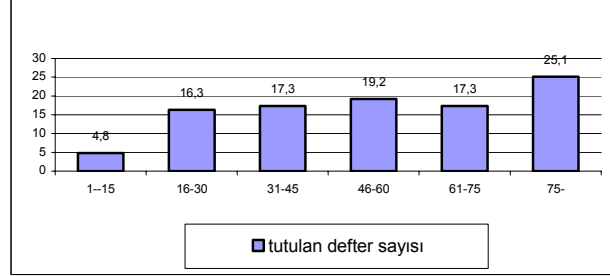
² Isparta'da 233, Burdur ilinde 104 olmak üzere toplam 337 meslek mensubu faaliyet göstermektedir.

Şekil 1. Meslek Mensuplarının Dağılımı (Ünvana göre)

Anket uygulanan meslek mensuplarının ünvanları yüzde olarak ifade edildiği zaman, Şekil 1’de görüldüğü gibi % 30’unun Serbest Muhasebeci Mali Müşavir, % 70’inin ise Serbest Muhasebeci olduğu görülmektedir. Araştırma sadece defter tutan meslek mensuplarına uygulandığı için Yeminli Mali Müşavirler ile ilgili oran bulunmamaktadır.

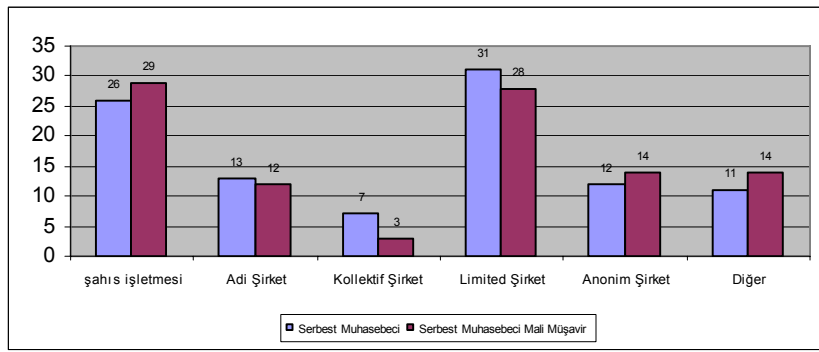

Şekil 2. Meslek Mensuplarının Tuttukları Defter Sayıları (%)

Anket uygulanan meslek mensuplarının tuttukları toplam defter sayısı 6.385 adettir. Bu defterlerin 4.199 tanesi Serbest Muhasebeciler tarafından, 2.186 tanesi ise Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler tarafından tutulmaktadır. 6.385 defterin, 3.457 tanesi işletme defteri, 2.467 tanesi ise bilanço esasına göre tutulan defterdir. Diğer 461 defter ise işletme ve bilanço esasına göre tutulan defterlerin dışındaki serbest meslek (Avukat, doktor vb.) kazanç defterleridir.

İşletmelerin Finansal Tabloları Kullanım Amacı ve Düzeyini Belirlemeye...65

Şekil 2’de meslek mensupları tarafından tutulan defterlerin sayıları belirli aralıklara göre gösterilmiştir. Şekil 2’ye göre meslek mensuplarının % 25,1’inin tuttuğu defter sayısı 75’in üzerindedir. Ayrıca, meslek mensuplarının % 17,3’ü 61-75 arasında, % 19,2’si 46-60 arasında, % 17,3’ü 31-45 arasında, % 16,3’ü 16-30 arasında ve % 4,8’i 1-15 arasında defter tutmaktadır.

Şekil 3. Mükelleflere Ait İşletmelerin Hukuki Yapısı (%)

Anketin uygulandığı meslek mensuplarının defterlerini tuttukları işletmelerin hukuki yapısı ise Şekil 3’de düzenlenmiştir. Şekil 3’de görüldüğü gibi Serbest Muhasebecilerin tuttuğu defterlerin % 31’i, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin tuttuğu defterlerin % 28’i Limited şirkettir. Limited şirket türünden sonra tutulan defterlerin büyük bir oranını (% 26’sı Serbest Muhasebeciler tarafından, % 29’u ise Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler tarafından tutulmaktadır) şahıs işletmeleri oluşturmaktadır.

Serbest Muhasebecilerin mükelleflerinin % 13’ü adi şirket, % 12’si anonim şirket, % 7’si kolektif şirket ve % 11 ise diğer işletme türlerindedir. Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerin müşterilerinin % 14’ü anonim şirket, % 12’si adi şirket, % 3’ü kolektif şirket ve % 14’ü ise diğer müşteri türlerindedir.

4.2. Finansal Tabloların Kullanım Düzeyi

Ankete katılan meslek mensuplarına, hazırladıkları bilanço, gelir tablosu, fon akım, nakit akım, kar dağıtım, öz sermaye değişim, satılan malın maliyeti tablolarının işletmeler ta-

rafından kullanım düzeyi ile ilgili oluşturulan hipotezlere ilişkin testler tablo 1’de gösterilmiştir. Hipotezleri test etmek amacıyla “tek örnek t- testi” kullanılmış ve $\alpha = 0,001$ ve test değeri olarak orta değer -3- alınmıştır.

Tablo 1’de finansal tablolardan bilanço, gelir tablosu, fon akım tablosu, nakit akım tablosu, kar dağıtım tablosu ve öz sermaye değişim, satılan malın maliyeti tablolarının işletmeler tarafından kullanım sıklığı ile ilgili istatistiki sonuçlar kullanım düzeyine bağlı olarak en yüksek kullanım düzeyine sahip olandan en az kullanım düzeyine sahip olana doğru sıralanmıştır.

Tablo 1- Finansal Tabloların Kullanım Düzeyi

Finansal Tablolar	N	Ortalama	Standart Sapma	t	P	Sonuç
Gelir tablosu kullanım düzeyi düşüktür. (H2)	104	2,87	1,14	-1,104	(0,272)	Red
Satılan malın maliyeti tablosu kullanım düzeyi düşüktür. (H3)	104	1,92	0,98	-11,169	<0,001 (0,000)	Kabul
Bilanço kullanım düzeyi düşüktür. (H1)	104	1,89	0,90	-12,658	<0,001 (0,000)	Kabul
Kar dağıtım tablosu kullanım düzeyi düşüktür. (H4)	104	1,80	0,94	-12,957	<0,001 (0,000)	Kabul
Nakit akım tablosu kullanım düzeyi düşüktür. (H6)	104	1,47	0,63	-24,685	<0,001 (0,000)	Kabul
Fon akım tablosu kullanım düzeyi düşüktür. (H7)	104	1,46	0,67	-23,257	<0,001 (0,000)	Kabul
Öz sermaye değişim tablosu kullanım düzeyi düşüktür. (H5)	104	1,46	0,66	-23,757	<0,001 (0,001)	Kabul

Finansal tabloların kullanım düzeyini belirlemek için yapılan analiz sonucunda diğerlerine göre kullanım düzeyi yüksek olan finansal rapor gelir tablosudur (2,87). Gelir tablosunu kullanım düzeyine bağlı olarak sırasıyla satılan malın maliyeti tablosu (1,92), bilanço (1,89), kar dağıtım tablosu (1,80), nakit akım tablosu (1,47), fon akım tablosu (1,46) ve öz sermaye değişim tablosu (1,46) izlemektedir.

Muhasebe tarafından üretilen finansal raporların kullanım düzeylerinin düşük olduğuna dair kurduğumuz hipotezler test edilmiş ve gelir tablosu ile ilgili H2 hipotezi dışındaki hipotezler kabul edilmiştir. Bu analize göre gelir tablosu dışındaki satılan malın maliyeti tablosu, bilanço, kar dağıtım tablosu, nakit akım tablosu, fon akım tablosu ve öz

sermaye değişim tablolarının mükellefler tarafından kullanım düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür.

1. Hesap Grupları İtibariyle Bilanço Kullanım Düzeyi

Ankete katılan meslek mensuplarına, bilanço içerisinde yer alan hesap gruplarının, işletmeler tarafından kullanım düzeyi ile ilgili sorular sorulmuş ve sorulara ilişkin olarak verdikleri cevaplar “tek örnek t- testi” kullanılarak, $\alpha = 0,001$ anlamlılık düzeyinde test edilmiş ve sonuçlar tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2’de özet bilanço içerisinde yer alan hesapların kullanım düzeyleri ile ilgili sonuçlar gösterilmiştir. Bu sonuçlar hipotez testlerinde de olduğu gibi özet bilanço içerisinde yer alan hesapların kullanım düzeyleri de düşük çıkmıştır. Tablo 2’de görüldüğü gibi hesapların kullanım düzeyleri 1,47 ile 1,93 arasında değişmektedir. Diğerlerine göre kullanım düzeyleri yüksek olan hesap grupları sırasıyla; dönem net kar/zararı (1,93), Stoklar (1,92), Ödenecek vergi ve fonlardır (1,85).

Tablo 2- Bilanço Kullanım Düzeyi (Hesap Grupları İtibariyle)³

Bilanço Hesapları	N	Ortalama	Standart Sapma	t
10 Hazır Değerler	104	1,67	0,98	17,302
11 Menkul Kıymetler	104	1,56	0,79	20,114
12 Ticari Alacaklar	104	1,61	0,81	20,403
13 Diğer Alacaklar	104	1,57	0,85	18,872
15 Stoklar	104	1,92	1,08	18,098
19 Diğer Dönen Varlıklar	104	1,67	0,89	19,079
22 Ticari Alacaklar	104	1,48	0,66	22,834
23 Diğer Alacaklar	104	1,47	0,69	21,774
24 Mali Duran Varlıklar	104	1,48	0,69	21,774
25 Maddi Duran Varlıklar	104	1,57	0,86	18,628
26 Maddi Olmayan Duran Varlıklar	104	1,55	0,83	19,123
30 Mali Borçlar	104	1,73	0,92	19,250
32 Ticari Borçlar	104	1,68	0,89	19,227
33 Diğer Borçlar	104	1,69	0,92	18,711
36 Ödenecek Vergi Ve Fonlar	104	1,85	1,06	17,807
39 Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	104	1,58	0,85	19,005
50 Sermaye	104	1,60	0,83	19,687
52 Sermaye Yedekleri	104	1,51	0,74	20,737
54 Kar Yedekleri	104	1,56	0,80	19,815
59 Dönem Net Kar/Zararı	104	1,93	1,12	17,549

³ P: <0,001 (0,000)

2. Tüm Hesaplar İtibariyle Bilanço Kullanım Düzeyi

Bu bölümde ayrıntılı bilanço içerisinde yer alan hesapların tamamının kullanım düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla ayrıntılı bilançoda yer alan tüm hesapların kullanım düzeyi ile ilgili olarak meslek mensuplarına sorular sorulmuş ve meslek mensupları tarafından bu sorulara verilen cevaplar “tek örnek t- testi” kullanılarak, $\alpha = 0,001$ anlamlılık düzeyinde test edilmiş ve sonuçlar tablo 3’de belirtilmiştir.

Tablo 3’de bilançoda yer alan tüm hesapların analiz sonuçlarının gösterilmesi yerine, sadece 1,90’nın üzerinde ortalamaya sahip olan hesaplar seçilerek gösterilmiştir. Tablo 3’de belirtilmeyen diğer hesapların ortalamaları ise 1,46–1,87 aralığında gerçekleşmiştir.

Tablo 3’de görüldüğü gibi bilanço içerisinde yer alan hesaplardan, işletmeler tarafından en çok kullanılan hesaplar, vergi ile ilgili olan hesaplardır. Meslek mensuplarının, bilanço hesaplarının işletmeler tarafından kullanım düzeyleri ile ilgili olarak verdikleri cevaplara göre, kullanım düzeyi yüksek olan hesaplar sırasıyla; dönem net zararı (2,88), devreden katma değer vergisi (2,58), ticari mallar (2,41), dönem net karı (2,38), Ödenecek sosyal güvenlik kesintileri (2,31), Ödenecek vergi ve fonlar (2,29), Hesaplanan katma değer vergisi (2,24), İndirilecek katma değer vergisidir (2,13). Yukarıda da açıklandığı gibi tablo 3’de belirtilmeyen ve bilançoda yer alan hesapların kullanım düzeyleri ise 1,46 ile 1,87 aralığında değişmektedir.

Tablo 3- Bilanço Kullanım Düzeyi (Tüm Hesaplar İtibariyle)⁴

Bilanço Hesapları	N	Ortalama	Standart Sapma	t
İlk madde ve malzeme	104	1,95	0,98	17,302
Yarı mamul üretim	104	1,98	0,79	20,114
Ticari mallar	104	2,41	0,81	20,403
Devreden katma değer vergisi	104	2,58	0,85	18,872
İndirilecek katma değer vergisi	104	2,13	1,08	18,098
Demirbaşlar	104	1,98	1,04	19,391
Ödenecek vergi ve fonlar	104	2,29	0,89	19,079
Ödenecek sosyal güvenlik kesintileri	104	2,31	0,66	22,834
Hesaplanan katma değer vergisi	104	2,24	0,69	21,774
Dönem net zararı	104	2,88	0,69	21,774
Dönem net karı	104	2,38	0,86	18,628

⁴ P: <0,001 (0,000)

İşletmelerin Finansal Tabloları Kullanım Amacı ve Düzeyini Belirlemeye...69

Bu sonuçlar muhasebe tarafından üretilen finansal bilgi ve raporların, bu raporların kullanıcılarından biri olan mükellefler tarafından vergi amacına dönük olarak kullanıldığını göstermektedir.

3. Gelir Tablosunun Kullanım Düzeyi

Ankete katılan meslek mensuplarına, gelir tablosu içerisinde yer alan hesapların, işletmeler tarafından kullanım düzeyi ile ilgili sorulara ilişkin olarak verdikleri cevaplar “tek örnek t- testi” kullanılarak, $\alpha = 0,001$ anlamlılık düzeyinde test edilmiş ve sonuçlar tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4’de görüldüğü gibi gelir tablosunda kullanım düzeylerinin yüksekliğine göre hesaplar sırasıyla; net satışlar (2,34), Dönem net kar /zararı (2,18), finansman giderleri (2,00), faaliyet giderleri (1,99), satılan malın maliyeti (1,92), Olağan gelir ve karlar (1,90) ve olağan gider ve zararlar (1,84) gruplarından oluşmaktadır.

Tablo 4- Gelir Tablosu Kullanım Düzeyi ⁵

Gelir Tablosu Hesapları	N	Ortalama	Standart Sapma	t
Net satışlar	104	2,34	1,17	20,426
Satışların maliyeti	104	1,92	0,98	19,965
Faaliyet giderleri	104	1,99	1,05	19,397
Diğer faaliyetlerden olağan gelir ve karlar	104	1,90	1,06	18,243
Diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar	104	1,84	1,02	18,44
Finansman giderleri	104	2,00	1,06	19,251
Dönem karı veya zararı	104	2,18	1,19	18,762

Sonuç

Muhasebe tarafından üretilen finansal tabloların, bu tabloların kullanıcılarından biri olan işletmeler tarafından kullanım düzeyinin ne olduğu, hangi tabloların daha sık kullanıldığı, bilanço ve gelir tablosu içerisinde yer alan hesapların hangilerinin ne sıklıkla kullanıldığı ve işletmelerin finansal tablolarının hangi amaçla kullandıkları ile ilgili olarak muhasebe meslek mensupları üzerinde düzenlenen anket çalışmasının sonuçlarına göre;

⁵ P: <0,001 (0,000)

70 Mehmet Gençtürk

- İşletmelerin finansal tablolardan sadece gelir tablosu kullanım düzeylerinin (2,87) yüksek, bilanço, satılan malın maliyeti, nakit akım, fon akım, öz sermaye değişim, kar dağıtım tabloları kullanım düzeylerinin (1,92 ile 1,46 arasında) ise düşük olduğu,⁶

- İşletmelerin ayrıntılı bilanço içerisinde yer alan hesaplardan vergi ile ilgili hesapların kullanım düzeylerinin yüksek, diğer hesapları kullanım düzeylerinin ise düşük olduğu,⁷

- Özet gelir tablosu içerisinde yer alan hesaplardan satışlar, dönem net kar/zararı ve finansman giderleri ile ilgili hesapların kullanım düzeylerinin diğer hesaplara göre yüksek olduğu görülmüştür.⁸

Kurumsallaşma sorunları, vergi oranlarının yüksekliği, yaşanan finansal krizler, sosyal altyapının tam anlamıyla kurulmamış olması, KOBİ'lerin finansman sağlama sıkıntısı vb nedenlerle ortaya çıkan kayıt dışı ekonomi nedeniyle işletmelerin, muhasebe tarafından üretilen finansal tabloları gerçek amacına dönük olarak değil vergi amacına dönük olarak kullandıkları belirlenmiştir.

Bu durumun ortadan kaldırılması için, kayıt dışı ekonominin ortadan kaldırılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Kayıt dışı ekonomi ortadan kalkmadan, vergi oranlarının düşürülmesi, kurumsallaşmanın sağlanması, KOBİ'lerin finansman imkanlarının artırılması, denetimlerin artması, cezaların ağırlaştırılması bu sorunu çözmeye tam anlamıyla yeterli olmayabilir. Ayrıca,

-İşletmelere muhasebe tarafından sunulan finansal tabloların gerçekte nasıl olması gerektiği ve gerçeğe uygun olarak hazırlanan finansal tabloların hangi yararları sağlayacağını anlatılması,

-Basel II ile birlikte banka ve finans kurumlarından kredi sağlamada, gerçeğe uygun finansal tabloların hazırlanmasının zorunlu olacağını anlatılması,

-Artan rekabet koşulları nedeniyle muhasebe sistemini doğru olarak kullanmayan işletmelerin eksik ve sadece vergi ile ilgili bilgilere dayanan finansal raporlar ile faaliyetlerini sürdürmelerinin zorlaşacağını anlatılması,

-Meslek örgütlerine ve sivil toplum kuruluşlarına üniversiteler ile olan ilişkilerini artırarak üyelerine bu konuda daha etkin faaliyetler (eğitim, kongre, sempozyum vb.) düzenlemeleri gerektiğinin anlatılması,

---

⁶ Bkz. Tablo 1.

⁷ Bkz. Tablo 3.

⁸ Bkz. Tablo 4.

İşletmelerin Finansal Tabloları Kullanım Amacı ve Düzeyini Belirlemeye...71

-İşletmelere muhasebe meslek mensuplarının sadece belge işleyen ve devlet adına vergi ve diğer yasal işlemleri takip eden kişiler değil, işletmeye yön veren, raporlar hazırlayan, işletme ile ilgili önemli analizleri yapan ve önerilerde bulunan kişiler olduğunun vurgulanması gereklidir.

A Research on Accountants Attitudes About Corporate Use Aims and Level of Financial Reports

Abstract: A survey is performed on accountants who prepares financial statements for corporate use – to determine the use aims and level of these reports. According to findings; corporates prefer to use financial reports for tax purposes and they use income statements and tax related parts of balance sheets more than the other financial statements.

Key Words: Financial statements, use aims of financial statements, use level of financial statements, unrecorded economy.

Kaynakça

- Acar, D. ve Tetik N.* (2007), *Genel Muhasebe*, 6.Baskı, Ankara :Detay Yayıncılık.
- Akdoğan, N.* (2004), *Enflasyon Muhasebesi*, 2. Baskı, Ankara : Gazi Kitabevi.
- Altuğ, Osman*, (1999), "Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları (1997)", *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi* (15), 1999:257.
- Aslanertik, E.* (2007), "Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve İyi Yönetişim" [2. Türkiye Muhasebe Forumu, TURMOB Yayınları, 315], içinde:81-87.
- Bushman, Robert M., Smith Abbie J.*, (2001), "Financial Accounting Information And Corporate Governance", [Journal of Accounting and Economics](#) (32), 2001:237-333.
- Cemalcılar Ö. Vd.* (2006), *Genel Muhasebe*, Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Çiloğlu, İsmail*, (1998), "Kayıt Dışı Ekonominin İşleyişi ve Kamu Bütçesine Etkisi", *Hazine Dergisi*, Temmuz, 1998:67-91.
- Çukacı, Yusuf C.* (2006), "Kamuyu Aydınlatmada Muhasebe Meslek Elemanının Etik Anlayışı ve İzmir İlinde Bir Uygulama", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (8-1), 2006:89-111.
- Güçlü, F. Vd.* (2006), *Genel Muhasebe*, Ankara:Detay Yayıncılık.
- Haftacı, V.* (2007), *Maliyet Muhasebesi*, 6.Baskı, İstanbul:Avcı Ofset.

Healey, Paul M., Wahlen James M., (1998), "A Review of The Earnings Management Literature And Its Implications for Standard Setting" http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=156445#PaperDownload, (18-01-2008)

İşık, Nihat ve Mustafa Acar, (2003), "Kayıt Dışı Ekonomi: Ölçme Yöntemleri, Boyutları, Yarar ve Zararları Üzerine Bir Değerlendirme" Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi (21), 2003:117-136.

Kisakürek, Mustafa M. ve Pekcan, Ahmet, (2005), "Muhasebenin Ürettiği Bilgiye Farklı Açılardan Bakışlar", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi (6-2), 2005:107-126.

Küçüksozen, Cemal ve Güray Küçükkocaoğlu (2007), "Finansal Bilgi Manipülasyonu: İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma", <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/kisiselearningmanipulation2.pdf>, (09-08-2007).

Okay Örerler, Esin (2005), "Finansal Değerlendirme Açısından Finansal Tabloların Şeffaflığı", Muhasebe ve Denetime Bakış (15), 2005:1-8.

Sarıllı, M.Ali, (2002), "Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları, Nedenleri, Etkileri ve Alınması Gereken Tedbirler", Bankacılar Dergisi (41), 2002:32-50.

Sevilengül, O. (2001), Genel Muhasebe, 10. baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Sevilengül, O. (2007), Genel Muhasebe, 13. baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Smith, Malcolm (1996), "Qualitative Characteristics in Accounting Disclosures: a Desirability of Trade-off ", Managerial Auditing Journal (11-3), 1996:11-16.

Şaban, Metin, Atalay, Banu, (2005), "Yönetim Muhasebecileri Açısından Etik ve Etik Davranışın Önemi", Muhasebe ve Denetime Bakış (5-16),2005:49-60.

Uşul, Hayrettin ve Ateş Aslantaş, Burcu (2007), "Muhasebeci-Mükellef Çatışması", Muhasebe ve Denetime Bakış (22), 2007:85-104.

Uyar, Süleyman ve Hakan Aygören (2006), "BASEL II İlkelerinin KOBİ'lere Olası Etkileri: Finansman maliyeti, Finansal Raporlama ve Muhasebe Açısından Değerlendirme", Mali Çözüm (77), 2006:75-77.

Yılmaz, Hüseyin, (1999), "İşletmelerde Finans Karar Destek Sistemi", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (1-1), 1999, <http://www.sbe.deu.edu.tr/yayinlar/dergi/dergi01/yilmaz.htm>,(10-08-2007)

Yükçü, S. (2004), Finansal Muhasebe, İzmir: Birleşik Matbaacılık.

- Kayıt Dışı Ekonomi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (2001), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT, 2001.

- Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, 13/06/1989 tarih ve 20194 sayılı Resmi Gazete.